

deo društvene prakse stvaraju naročit lični identitet i svet smisla pojedinca. Statičko tipološke TOT nastale na nasleđu K. Fridriha isključile su povratni uticaj društva na državu, a idejnoistorijske verzije TOT od Talmona do Firea su apsolutizovale uticaj ideologije.

Uticaj Fukoovog strukturalizma na revizionizam u sovjetologiji još je vidljiviji u istraživanju konstrukcije identiteta (Sharpe 2000). Pod uticajem ove struje u središte istraživanja staljinizma postavljaju se klase i nacionalizam. Ističe se značaj privatnog identiteta (nacionalnog i klasnog) u samopoimanju sovjetskih građana – nasuprot apriornom gledanju TOT na sovjetsko društvo ili na DDR kao na skup atomizovanih pojedinaca. Iznose se mikroskopski detalji analize slučajeva, a istražuje se i kultura potrošnje sovjetske elite. Pokazuje se da je modernizacija društva bila u interesu sovjetske elite koja se trudila da stvori novu i kulturniju radničku klasu, a stahanovizam je bio pokret za stvaranjem sovjetske radničke aristokratije. Dakle, protivrečne 1930-te godine nisu bile samo period velikog terora nego i modernizacije i kulturne revolucije pre svega u naglo poseljačenim gradovima. Proces je praćen novim raslojavanjem društva što je povratno delovalo na politiku. Važan segment modernizacije bilo je davanje statusa nacije podvlašćenim etničkim grupama u carskoj Rusiji i stvaranje nacionalnih elita što je, međutim, kasnije olakšalo raspad SSSR-a. Podrška Moskve nacionalnim elitama bila je neophodna zbog njihove pomoći u realizaciji petogodišnjih planova i održanja reda u provinciji. U isto vreme oživljavanje nacionalne kulture i identiteta bilo je važna strana sticanja podrške naroda za globalne ideološke i ekonomske ciljeve. Premda su u ekonomskim krizama nacionalna prava gušena (glad u Ukrajini), T. Martin pokazuje "visoku kulturu" modernizacije (obrazovanje i industrijalizacija) kao osnovu integracije SSSR-a (Sharpe 2000). Još je Levin uočio da je nacionalni identitet depolitizovan isticanjem nadnacionalnog sovjetskog identiteta svih građana. To je trebalo da demonstira nadmoć sovjetskog rešavanja nacionalnog pitanja nad kolonijalnim silama koje su tada pribegavale brutalnoj asimilaciji i rasizmu. Postupno je nametano boljševičko viđenje nacije kao istorijske i prolazne kategorije. Uprkos ruskoj hegemoniji KP SSSR-a nije bila samo avangarda radničke klase nego i sovjetskih nacija. Modernizacijom i novim nacionalnim identitetom trebalo je utrti put ka socijalizmu i prevazilaženju nacionalnog identiteta. Protivrečnost, a pogotovo višeslojnost ovih procesa ostali su uglavnom izvan vidokruga TOT, jer im je bila tuđa ideja o bilo kakvom modernizacijskom učinku socijalizma. Zbog strukturne nediferenciranosti svog statičkog neodstranljivog jezgra, TOT su kao opšta istraživačka paradigma za istraživanje fašizma i socijalizma neupotrebljive, iako pojedine teoreme ove paradigme mogu biti korisne u uporednom istraživanju političko-institucionalnih segmenata različitih režima nepodeljene vlasti.

Istorijskodruštvena kritika TOT nastala krajem 20. veka ponajviše pod uticajem hermeneutike, važna je dopuna klasične kritike TOT koja je pokazivala fundamentalne razlike između fašizma i socijalizma u društvenoekonomskom (svojinski poredak i društvena struktura) i idejnoistorijskom pogledu (racionalističko i iracionalističko nasleđe). Ipak, uprkos prigovorima TOT se održavaju. Zašto? Jedan od razloga jeste što nedostatak preciznosti pojmova iz TOT nije smetnja nego štaviše preduslov njihove političke delotvornosti (Lübbe 1998; Roth 1999). Opštost i rastegljivost središnjih pojmova (maglovita represivnost) omogućava da se odgovarajućim tumačenjem cela teorija prilagodi nepredvidljivom, i istovremeno održi privid idejne doslednosti. Modifikacijom se izbegava nepopularni dogmatizam kao posledica pridržavanja ideoloških kanona. Već 80 godina borbene TOT (kojima se više osuđuje nego rasuđuje) samo se različito akcentuju i saobražavaju